

Helse- og omsorgsdepartementet

0030 Oslo

Oslo, 12. april 2022

## **Innspill folkehelsemeldingen**

Seniornett takker for invitasjonen til å gi innspill til den nye folkehelsemeldingen.

Å leve gode friske liv har lenge vært et politisk mål her i landet. Bedre folkehelse forebygger sykdom, forlenger livet og fremmer helse. Vi skal ha god livskvalitet. Folkehelse er et tverrsektorielt ansvar, der det er mange faktorer som spiller inn.

Seniornett er en frivillig landsdekkende organisasjon med formål å styrke seniorer digitale ferdigheter. Vi skal skape arenaer der seniorer kan øke sine digitale kunnskaper og ferdigheter ved bruk av digitale verktøy og tjenester for bedre å kunne fungere i hverdagen.

600 000 personer bosatt i Norge har ingen, eller lav digital kompetanse. Det store flertallet av dem er eldre, viste en undersøkelse fra HK-dir (2021).

I vårt moderne samfunn kan det å ha lav, eller ingen digital kompetanse, bety at du holdes utenfor mange samfunnsoppgaver og tjenester. Når Innlandet fylke velger kun å gjennomføre digital folkeavstemning om fylket igjen skal bli Hedmark og Oppland, var det mange tusen personer bosatt i Innlandet som ikke fikk deltatt og brukt sine demokratiske rettigheter fordi de ikke kunne bruke elektronisk identifikasjon som BankID eller tilsvarende, for å logge seg inn å avgi sin stemme.

Tilfellet Innlandet er bare et av mange eksempler de siste årene hvor beslutninger om at tjenesten kun er tilgjengelig digitalt innebærer at noen ikke får vært med eller deltatt.

Å avstå fra å stemme er også et uttrykk for en mening, på samme måten som å stemme blankt på en generalforsamling. Å ikke få delta fordi man mangler digital kompetanse til å gjøre det, er ikke en farbar oppskrift på en samfunnsutvikling der «alle skal med» og der det å leve gode friske liv betyr å kunne delta i samfunnet.

Digitalt utenforskap er når du ikke får stige om bord i bussen fordi du ikke har smarttelefon eller app for å kunne kjøpe billett.

[Skriv her]

Digitalt utenforskap er ikke noe du velger selv. Personlig økonomi, utdanningsnivå, sosialt nettverk og kognitive evner må være på plass for at du skal kunne beholde eller tilegne deg nye digitale ferdigheter.

Å ha et digitalt verktøy som en PC, nettbrett eller smarttelefon er nødvendig for å kunne tilegne deg digitale ferdigheter. Selv om mange pensjonister har god økonomi, finner vi også en stor gruppe med inntekter under EUs fattigdomsgrense. Og når vi vet at mange digitale verktøy har en levetid rundt fem år, betyr det at en del eldre ikke fornyer sin PC, nettbrett eller smarttelefon, når det må byttes ut av sikkerhetsmessige årsaker på grunn av dårlig økonomi.

For denne gruppen vil ikke en låne-PC på det lokale biblioteket være en løsning, rett og slett fordi ulike PC-er og nettbrett har ulikt design. Funksjonstaster ligger på forskjellig sted på tastaturet, for eksempel heter knappen «delete» på noen maskiner og «del» på andre. For personer med lav digital kompetanse er det ikke åpenbart at den knappen har samme funksjon. De som har lav digital kompetanse har også lav selvtillit på egne evner og mestrer dårligere når ting ikke er kjent.

Det finnes selvsagt også grupper med god digital kompetanse som vil kunne bruke utstyr på biblioteket.

### **Utdanningsnivå**

Forskning tyder på at evnen til å lære seg nye ferdigheter i høy alder henger sammen med utdanningsnivå. Jo høyere utdanning, jo bedre evne har du til å tilegne deg ny kunnskap. Utdanning betyr mer enn alder for å lære seg og vedlikeholde digital kunnskap.

I Norge bor vi i hele landet. Selv om vi ser en urbanisering mot større byer og tettsteder, har vi fortsatt en stor andel av befolkningen som bor på mindre tettsteder. Dette er områder som gjerne også har en befolkning med lavere utdanningsnivå, og der andelen eldre øker betydelig. Eldre bosatt på mindre tettsteder er særlig sårbare for å falle utenfor det digitale fellesskapet. Dette er en gruppe vi som samfunn bør ha ekstra oppmerksomhet overfor. Ikke bare er faren for å falle utenfor det digitale fellesskapet stort, denne gruppen har også ekstra mye å tjene på å holde seg digitale. De bor gjerne på steder uten bankkontor, Nav-kontor, kommunesenteret med bibliotek og andre fellesfunksjoner ligger gjerne mange mil unna og kollektivtransporten er dårlig utbygd.

### **Sosialt nettverk og kognitive evner**

Ensomhet blant eldre er et folkehelseproblem. Lever du lenge nok har du overlevd venner og nettverk. Her kan digital kontakt bidra. Men med økende alder vil mange oppleve kognitiv svikt, og dermed utfordringer med å bruke digitale verktøy og tjenester.

Til tross for at Seniornett driver med opplæring av seniorer i digital kompetanse, ser vi det som nødvendig at samfunnet ikke utvikler seg slik at de som ikke er digitale ikke er med. Vi må ivareta alle, også de som ikke er digitale. Det må finnes analoge løsninger som at telefonen hos hjemmetjenesten ikke er betjent med en datamaskin, men at det er et menneske som svarer. Sviktende syn og hørsel og økende skjelvinger kan bidra til at eldre ikke klarer å kontakte helsetjenesten.

Pedagogisk er det også bedre å motivere seniorer til å holde på digitale ferdigheter når det finnes en «nødutgang» i form av et telefonnummer de kan kontakte om ting går galt. Det øker tryggheten. Du «tør» prøve fordi hvis du ikke får til finnes det hjelp.

[Skriv her]

I dag er det ingen krav til at innbyggerne skal kunne komme i kontakt med offentlige instanser som Skatteetaten, Nav, helsevesen eller kommunen, via en telefon. Det utgjør en stor kilde til bekymring for mange eldre.

### **Digital opplæring og støtte**

Digital kompetanse er ferskvare. Det gjelder for alle innbyggere. Men de som er i utdanning eller arbeid har større mulighet til å holde vedlike og utvikle sin kompetanse. Når du er pensjonist, er det opp til deg selv å holde kunnskapen vedlike.

Å kunne delta er bra for den enkelte og god folkehelse for seniorene. Digital utenforskap er like skadelig for folkehelsen som andre former for utenforskap. Å stå utenfor innebærer ofte følelse av å være mindre verdt.

I et folkehelseperspektiv mener vi det må gjøres grep som sikrer at også eldre i Norge har den nødvendige digitale kompetansen for å leve fullverdige liv.

### **Hvem har ansvaret?**

I Opplæringslovens paragraf 4a-1 har kommunene fått ansvaret for innbyggernes grunnleggende ferdigheter i lesing, skriving, regning, oralt og digital kompetanse. Retten til slik opplæring gjelder bare de som allerede har rettigheter etter opplæringsloven og ikke til seniorer som i voksen alder trenger påfyll av kunnskap.

At mange seniorer skaffer seg kunnskap innenfor det digitale området selv, betyr ikke at vi som samfunn må ha et ansvar for at alle skal ha rett til å få digital kompetanse. Med rett, ligger det ingen plikt for den enkelte, men et krav om at kommunene må få et tydeligere ansvar.

På vegne av Seniornett

***Kristin Ruud (sign.)***

generalsekretær